

Fotoğraflayan: Grayscale Media

TÜRKİYE & KUZEYBATI SURIYE, ŞUBAT 2023

Depremler, toplumsal cinsiyet ayrımı gözetmez; gerçekleştiği yerde yaşayan herkesi etkiler, ancak etkileri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği afetlerin etkilerini, afetlerin etkileri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini şiddetlendirir¹. Türkiye ve kuzeybatı Suriye’de gerçekleşen deprem, on yılı aşkın bir süredir kitlesel yer değişimlerinin, nüfus hareketlerinin ve koruma sorunlarının hâlihazırda oldukça fazla olduğu bir bölgede, son 200 yıldır gerçekleşen en büyük deprem olma özelliğini taşımaktadır. Deprem etkilerinin toplumsal cinsiyete göre değiştiği böylesi bir durumda, yapılan müdahalelerde de toplumsal cinsiyet gözetilmelidir. Bu ilk *Acil Toplumsal Cinsiyet Analizi (Rapid Gender Analysis- RGA) Politika Belgesi*, deprem öncesinde bölgede var olan farklı gruplara ait kişilerin kırılganlıklarını ve kapasitelerini ve ayrıca, insani yardım görevlilerinin bu grupların farklı ihtiyaçlarını karşılamak için en iyi şekilde nasıl müdahale edebileceğini anlamak için mevcut toplumsal cinsiyet, yaş ve engellilik verilerini ve bilgilerini incelemektedir.

GENEL BAKIŞ

6 Şubat 2023 tarihinde, Türkiye’nin güneydoğusunda bulunan ve Suriye sınırına oldukça yakın olan Gaziantep’in kuzeyindeki Kahramanmaraş şehri 7,8 büyüklüğündeki bir depremle sarsıldı. Bundan birkaç saat sonra, yalnızca yaklaşık 65 km ötede 7,5 büyüklüğünde artçı bir sarsıntı meydana geldi. İlk depremden sonra beş gün içerisinde, bölge genelinde 1.200’den fazla artçı sarsıntı² gerçekleştiği saptandı. Tarih 7 Şubat’ı gösterdiğinde Türkiye Hükümeti, depremden en çok etkilenen illerde 4. seviye yardım alarmı verdi ve üç aylık olağanüstü hâl ilan etti. Hem Türkiye’de hem de Suriye’nin kuzeybatısında hayatını kaybedenlerin sayısı her geçen gün artmaya devam ediyor. Bununla birlikte, ciddi boyutlara ulaşan altyapı hasarı nedeniyle binlerce kişi zorlu kış koşullarında sokakta kalmış durumda. Engelliler, yaşlılar (>65), ailesinden ayrı düşmüş ve refakatçisi olmayan çocuklar, hamile kadınlar ve mülteciler (kayıtsız mülteciler ve Türkiye / Suriye sınırında geçiş halindeki göçmenler de dâhil) gibi hâlihazırda

¹ <https://www.worldbank.org/en/topic/disasterriskmanagement/publication/gender-dynamics-of-disaster-risk-and-resilience>

² <https://reliefweb.int/report/turkiye/earthquake-turkiye-and-north-west-syria-flash-update-no-5-10-february-2023>

savunmasız durumda olanlar, böyle bir kriz durumunda daha fazla riskle karşı karşıya kalırlar.

Demografik Dağılım

Toplumsal cinsiyete, yaşa ve engellilik durumuna göre sınıflandırılmış demografik veriler, deprem felaketinin ardından farklı grupların karşı karşıya kaldığı riskli durumları anlamak için çok önemlidir.

Suriye'nin kuzeybatısında önemli sayıda yerinden edilmiş insan ve Türkiye'de çok sayıda Suriyeli mülteci yaşamaktadır ve bunların her birinin ihtiyaçları birbirinden farklıdır. Suriye'nin kuzeybatısında yaşayan 4.1 milyon insan hâlihazırda insani yardıma muhtaç durumdadır³ ve bölgedeki 4.6 milyon insanın %60'ından fazlası ülke içinde yerinden edilmiştir (çoğu kadınlar ve çocuklardan oluşmaktadır)⁴.

Türkiye'de depremden en çok etkilenen 11 ilde 13 milyondan fazla insan yaşamaktadır. Bu nüfusun cinsiyete göre ayrıştırılmış mevcut demografik verileri, Suriyeli mültecilerin de dahil olduğu bölge genel nüfusu için afet müdahale planlamasında kullanılabilir:

İller	Toplam*	Erkek*	%*	Kadın*	%*	Suriyeli Mülteci**	Toplam nüfusta** %
Adana	2 274 106	1 137 455	%50	1 136 651	%50	250,679	%9.97
Adıyaman	635 169	320 177	%50.4	314 992	%49.6	22,267	%3.40
Diyarbakır	1 804 880	910 472	%50.4	894 408	%49.6	21,727	%1.20
Elâzığ	588 088	291 380	%49.5	296 708	%50.5	12 231	%2.04
Gaziantep	2 154 051	1 087 763	%50.4	1 066 288	%49.6	459,751	%17.75
Hatay	1 686 043	847 128	%50.2	838 915	%49.8	354,549	%17.51
Malatya	812 580	405 398	%49.9	407 182	%50.1	31,427	%3.74
Kahramanmaraş	1 177 436	598 004	%50.7	579 432	%49.3	94,888	%7.49
Şanlıurfa	2170 110	1 093 998	%50.4	1 076 112	%49.6	369,145	%4.69
Kilis	147919	74 504	%50.3	73 415	%49.7	87,408	%37.48
Osmaniye	559 405	281 924	%50.3	277 481	%49.7	35,650	%6.53
Toplam	14,009,787	7,048,203	%50.3	6,961,584	%49.7	1,739,722	%14.0

* Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), [Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları](#), 2022.

** <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>. Veriler 2023 yılının Ocak ayına aittir ve yukarıda verilen 2022 yılı rakamlarından biraz yüksektir.⁵

Yukarıdaki demografik tablo, Türkiye'de depremden etkilenen illerdeki kadın ve erkek sayısının birbirine neredeyse eşit olduğunu göstermektedir. Nüfusun dörtte birinden fazlası 18 yaşından küçüktür ve 15-24 yaş grubu nüfusun %15,3'ünü oluşturmaktadır. Nüfusun neredeyse %10'u 65 yaşından büyüktür. Ortalama hane büyüklüğü ise 3,34 kişidir.

³<https://www.unhcr.org/news/briefing/2023/2/63e27d874/unhcr-teams-support-emergency-response-efforts-earthquake-survivors-turkiye.html>

⁴ <https://reports.unocha.org/en/country/syria/>

⁵ Bu tablodaki veriler cinsiyete göre ayrıştırılmamıştır, ancak CARE'in Türkiye'deki RGA Suriyeli mülteciler 2020 raporu, Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli mültecilerin %46'sının kadın, %44'ünün ise çocuk olduğunu göstermektedir. Ayrıca, 10 ilin her birindeki Suriyeli nüfusun yüzdelik oranı, Türk nüfus rakamlarına göre değil, şehirde yaşayan insan sayısına göre belirlenmiştir. (<https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>).

Suriyeli mülteciler, Türkiye’de depremde en çok etkilenen 10 ilde yaşayan toplam nüfusun %11,5’ine tekabül etmektedir ve en çok mültecinin yaşadığı şehir Gaziantep’tir. Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu kentsel alanlarda yaşamaktadır. Ancak neredeyse 50.000 mülteci, depremde etkilenen illerden Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis ve Osmaniye’de bulunan yedi mülteci kampında yaşamını sürdürmektedir⁶. Söz konusu bölgelerde genel olarak Suriyeli erkeklerin ve oğlan çocuklarının sayısı (%53,4), Suriyeli kadınlar ve kız çocuklarından (%46,6) fazladır. Türkiye’nin depremde en çok etkilenen 10 ilinde (Elâzığ bu tahmine dâhil edilmemiştir) 4.6 milyon çocuğun, Suriye’nin depremde etkilenen bölgelerinde ise 2.5 milyon çocuğun yaşadığı tahmin edilmektedir. Depremde etkilenen bölgedeki çocukların sayısına bakıldığında ve sahadan gelen, birçok çocuğun ailesinden veya bakım vereninden ayrı düşmesi, okul binalarının hasar görmesi ve dondurucu kış koşulları gibi raporlar göz önüne alındığında, depremin çocuklar üzerindeki etkisi yıkıcı olacaktır⁷. 55 yaş üstü kadınların sayısı, erkeklerin sayısından fazladır (%48,3 erkek ve %51,7 kadın)⁸. Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin ise yalnızca %2,1’i 65 yaşın üzerindedir⁹.

On yılı aşkın süredir devam eden silahlı çatışma nedeniyle, Suriye’de cinsiyete ve yaşa göre ayrıştırılmış güvenilir hükümet verilerine erişmek oldukça zordur. Bununla birlikte, sınırın her iki tarafında da kadın ve çocuk mülteci ve yerinden edilmiş kişi sayısının daha yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, depremde etkilenen illerdeki yukarıdaki tabloda verilen yüzdeler oranlarında bazı farklılıklar olabilir. Kuzeybatı Suriye’de, *İnsani İhtiyaçlara Genel Bakış (Humanitarian Needs Overview – HNO)* 2023 yılı raporuna göre, Suriye’de 6.835 milyonu / %45’i Halep, Hama, İdlib, Lazkiye ve Tartus illerinde olmak üzere, 15,3 milyon insan insani yardıma muhtaç durumdadır ve bunların %21’i 0-17 yaş arası kız çocuklarından, %25’i 0-17 yaş arası oğlan çocuklarından, %29’u 18 yaş üstü kadınlardan ve %25’i 18 yaş üstü erkeklerden oluşmaktadır. 2021 yılında *Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (United Nations Population Fund – UNFPA)*, yardıma muhtaç durumdaki insanların %25’inin üreme çağındaki kadınlardan ve kız çocuklarından oluştuğunu tahmin etmiştir (15-49 yaş arası)¹⁰. 2023 HNO verileri ayrıca Suriye’nin kuzeybatısındaki ihtiyaç sahibi kişilerin %4’ünün yaşlılardan ve %17’sinin engellilerden oluştuğunu göstermektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2011 yılı engellilere ilişkin demografik verileri, Türkiye’de tüm yaş gruplarında engelli nüfus oranının %6,9 (kadınlarda %7,9; erkeklerde %5,9) olduğunu göstermektedir. Ancak, söz konusu veriler mevcut durumu yansıtmamaktadır; zira depremin bir sonucu olarak çok fazla insan büyük ihtimalle geçici ve kalıcı fiziksel ve duyuşsal bozukluklardan muzdarip olacaktır. 2023 HNO raporu, Suriye’nin kuzeybatısında iki yaş ve üzerindeki bireylerin %24’ünde engelli insanların oranının hâlihazırda %15 olan küresel ortalamanın çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Suriye’nin kuzeydoğusunda ise bu oran neredeyse %40’a ve 59 yaş üzeri nüfusta ise %92’ye ulaşmaktadır. Engelli çocukların okulu bırakma olasılıkları (eğer okula gidiyorlarsa) çok daha yüksektir¹¹. CARE’in 2022 kuzeybatı Suriye RGA raporu¹², hanelerin yaklaşık %65’inde aile üyelerinden en az birinin engelli olduğunu, yerinden edilmiş ailelerde ise bu oranın %70’e çıktığını göstermektedir.

⁶ <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>

⁷ Örneğin, bkz. UNICEF basın açıklaması- <https://www.unicef.org/eca/press-releases/hundreds-thousands-children-endure-desperate-conditions-turkiye-syria-earthquake>

⁸ A.g.e.

⁹ <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>

¹⁰ <https://www.unfpa.org/press/ten-years-crisis-syrian-women-and-girls-continue-face-enormous-challenges>

¹¹ <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syrian-arab-republic-2023-humanitarian-needs-overview-december-2022>

¹² <https://careevaluations.org/evaluation/care-rapid-gender-analysis-north-west-syria-sacrificing-the-future-to-survive-the-present/>

Temel Bulgular

TOPLUMSAL CİNSİYET, YAŞ VE ENGELLİLİK DURUMUNA GÖRE AYRILMIŞ VERİ & ERKEN İHTİYAÇ DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye’de depremde en çok etkilenen 10 ildeki Suriyeli mültecilerin de dahil olduğu nüfusa ve kuzey Suriye’nin depremde en çok etkilenen bölgelerindeki yerinden edilmiş ve yerli halk nüfusuna ilişkin önemli miktarda veri mevcut gibi görünse de bu verilerin birçoğu cinsiyete, yaşa, engellilik durumuna ve ayrıca hane reisinin cinsiyeti ve yaşı gibi önemli faktörlere göre tutarlı bir şekilde ayrıştırılmamıştır. Buna ek olarak, deprem yeni nüfus hareketlerine yol açmış ve nüfusun yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu nedenle, insani yardım aktörlerinin, destekledikleri toplulukların cinsiyet, yaş ve engellilik profillerini hızlı bir şekilde değerlendirmeleri ve yerel kuruluşlarla iş birliği içerisinde RGA analizleri gerçekleştirme fırsatlarını incelemeye başlamaları önemlidir.

BARINMA

Resmi verilere göre, Türkiye’de binlerce bina depremde yıkılmış ve bu, yaklaşık 400 bin insanın idari binalar, okullar, oteller, alışveriş merkezleri, stadyumlar, camiler ve toplum merkezleri gibi alternatif barınak arayışına girmesine yol açmıştır. Bazı insanlar arabalara ve trenlere sığınırken, depremde son derece etkilenen bölgeleri terk etme imkânına sahip olanlar, bu seçeneği değerlendirmişlerdir. Suriye’de depremde etkilenen 10 bölgede, 12 yıldır süregelen silahlı çatışmalar hâlihazırda birçok binanın ve altyapının hasarına yol açmış ve sosyal hizmetlere erişimi hâlihazırda azaltmıştı. Deprem felaketinden sonra ise Suriye’nin kuzeybatısında 1.700’den fazla bina tamamen, 5.700’den fazla bina ise kısmen yıkıldı. Resmi rakamlara göre, Halep’te 56 bina yıkılırken, depremde etkilenen diğer bölgelerde belirsiz sayıda binada çeşitli derecelerde hasar olduğu bildirildi¹³. Her iki ülkede de gayriresmî (*informal*) kurulan birçok geçici barınak, aşırı derecede kalabalık olmanın yanı sıra mahremiyet alanından, yeterli aydınlatmadan ve kilitlenmiş yoksundur. Bu da özellikle kadınlar, kız çocukları ve engelli bireyler için güvenlik ve koruma riskleri teşkil etmektedir. Kaldıkları gayriresmî ve/veya toplu barınakların çevresinden, yanlarında bir erkek olmadan ayrılamayan kadınların ve kız çocuklarının deneyimlerini ve ihtiyaçlarını daha iyi anlamak için daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.

Geceleri etkili olan dondurucu soğuklar gibi sert kış koşulları, yardım çalışmalarına engel teşkil etmekte ve özellikle uygun barınak imkânlarından faydalanamayan bireylerin maruz kaldıkları sağlık risklerini (hipotermi gibi) artırmaktadır. Halihazırda sağlık problemleri olanların, hamile ve emziren kadınların, bebekler ve engelli bireylerin sıcak ve güvenli bir barınaktan yoksun olmaları ve ayrıca ilaç ve diğer tedavilerinin aksaması nedeniyle medikal komplikasyon yaşama riskleri daha yüksektir. Tüm bunların yanı sıra, depremde etkilenen bölgelerde su, elektrik ve doğalgaz kaynakları zarar görmüş, tahrip edilmiş ya da patlama ve yangın riskini önlemek için kapatılmıştır. Sonuç olarak, mevcut geçici barınaklar, böylesi fazla sayıda insanın barınma ihtiyacını yeterli ölçüde karşılayamamaktadır. Bununla birlikte, artan enflasyon oranları ve tedarik zincirindeki kesintiler gibi koşullar sebebiyle sınırın her iki tarafında da insanlar harcamalarını deprem öncesinde hâlihazırda minimuma indirmişti. Depremde evlerini kaybedenler, mal varlıklarını da kaybetmiş oldular ve bu, özellikle geçim imkânları daha sınırlı olan kadınlar başta olmak üzere bölgedeki nüfus için hem kısa hem uzun vadede ekonomik zorluklar yaratacaktır.

SU, SANİTASYON & HİJYEN

Depremden önce Suriye’de patlak veren kolera salgını¹⁴, sudan bulaşan diğer tehlikeli hastalıklarla birlikte bölgede kamu sağlığını tehdit etmeye devam etmektedir¹⁵. Süregelen siyasi

¹³ Suriye Arap Cumhuriyeti, Şubat-Mayıs 2023- <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/flash-appeal-syrian-arab-republic-earthquake-february-may-2023>

¹⁴ <https://reports.unocha.org/en/country/syria/card/3JbK0sd8Qy/>

¹⁵ <https://news.un.org/en/story/2022/09/1126531>

çatışmalarla birlikte su kıtlığı, yok olan veya kimi bölgelerde zaten hiç var olmayan su sanitasyonu ve kanalizasyon yönetim sistemleri, sağlık ve hijyen uygulamalarından ödün verilmesine yol açmıştır ve özellikle yetersiz beslenen çocukların, hamile veya emziren kadınların ve yerinden edilmiş insanların kaldığı kamplardaki hastalık riskini artırmaktadır¹⁶. Türkiye sınırındaki ve Suriye'nin kuzeybatısındaki altyapı yıkımı göz önüne alındığında, enerji kaynaklarına erişimin azalması, kritik öneme sahip elektrik pompalarının yer altı suyu sağlama kapasitesini sınırlandırırken, mevcut sanitasyon sistemlerinin depremden etkilenen nüfusun temel su ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması gibi riskler de vardır¹⁷. Temiz ve güvenli suya erişim, birçok erişim noktasının ve depolama alanının zarar görmesi nedeniyle oldukça zorlaşabilir. Buna ek olarak, soğuk kış mevsimi koşulları düşünüldüğünde, özellikle geçici yerleşim yerlerinde duş almak ve yıkanmak için sıcak suya erişim de başka bir zorluk olmaya devam etmektedir. Tüm bu sorunlar, su erişimi, depolama ve kullanımına ilişkin kadınların ve kız çocuklarının üstlendikleri roller hakkında soru işaretleri uyandırmaktadır. Bununla birlikte, salgın hastalıkların baş göstermesi ve hane içinde hasta veya engelli bireylerin olması durumunda, kadınların ve kız çocuklarının bakıcı olarak üstlendikleri roller üzerine de düşünülmesi gerekliliğini göstermektedir.

Temiz ve erişilebilir tuvalet ve yıkanma tesislerinin ve uygun ve yeterli hijyen veya kadın sağlığı kitinin sağlanmasına ilişkin zorluk, özellikle kadınlar, engelli bireyler ve Suriyeli mülteciler için deprem öncesinde de bölgede süregelen odak noktası olmuştur. Yetersiz ve kirli su kaynaklarının yanı sıra menstürasyona¹⁸ ilişkin toplumsal ve kültürel tabular, enfeksiyon riskinin artmasına ve hijyen ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi veya sağlıklı davranış biçimlerinden kaçınma gibi zararlı başa çıkma stratejilerinin benimsenmesine neden olmuştur. Buna ek olarak, elde edilen bulgular göstermektedir ki afetin ardından ortak tesislerin daha sınırlı ve kalabalık (özellikle tuvaletlerin ve su alanlarının) olduğu durumlarda, kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma olasılıkları artmakta¹⁹ ve genel hijyen ve sağlık pratiklerine öncelik verme olasılıkları azalmaktadır.

CARE olarak *Acil Durumlarda Öncü Kadınlar (Women Lead in Emergencies)* yaklaşımımızı Suriye içinde yerlerinden edilen kadınlar ile uygulama deneyimimiz, gönüllü kadın grupları tarafından geliştirilen eylem planlarının çoğunun su, sanitasyon ve hijyene (WASH) ilişkin konulara, güvenli alanlara ve kamp içerisindeki toplumsal hareketlere odaklanıldığını göstermiştir. Bu sayede, süregelen insani yardım müdahalelerindeki eksikliklerin altı çizilmiştir. Bu deneyim bize deprem müdahalesinde kadınların dikkatimizi çektiği bu konulara daha fazla özen gösterilmesi gerektiğini göstermiştir.

GIDA GÜVENLİĞİ

Deprem felaketinden önce de hem Türkiye'nin güneybatısında hem de Suriye'nin kuzeybatısında özellikle aile reisinin kadın olduğu haneler ve hem kayıtlı hem de kayıt dışı Suriyeli mülteciler için hane halkı gıda güvenliği yeterince sağlanamamıştı²⁰. Hem Türkiye'de²¹ hem de kuzeybatı Suriye'de²² kadınların günlük öğün sayısını azaltmak veya yiyecek satın almak için borç almak gibi zararlı başa çıkma stratejileri benimsediği görülmüştür. Türkiye'deki hanelerin yaklaşık dörtte biri toplam gelirlerinin %65'inden fazlasını gıdaya ayırıyordu²³ ve enflasyon artışları, ekonomik istikrarsızlık ve artan gıda güvensizliği nedeniyle birçok hane halkı temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmişti. Suriye'nin kuzeybatısında da benzer şekilde, özellikle ülke içinde yerinden edilmiş insanlar, aile reisinin kadın

¹⁶ <https://www.doctorswithoutborders.org/latest/syria-cholera-outbreak-worsens-already-dire-humanitarian-situation>

¹⁷ <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/inside-syrias-water-crisis-cholera-outbreak-making>

¹⁸ İzmir Deprem Değerlendirme Raporu, MDM/DDD, Kasım 2020.

¹⁹ <https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-11/GBV-in-disasters-AP-case-studies.pdf>

²⁰ FAO, Gıda Krizine İlişkin Küresel Rapor, 2022- <https://www.fao.org/3/cb9997en/cb9997en.pdf>

²¹ Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı, Türkiye Ülke Bölümü 2021-22- http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2021/02/3RP-Turkey-Country-Chapter-2021-2022_EN-opt.pdf

²² <https://careevaluations.org/evaluation/care-rapid-gender-analysis-north-west-syria-sacrificing-the-future-to-survive-the-present/>

²³ Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı, Türkiye Ülke Bölümü 2021-22- http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2021/02/3RP-Turkey-Country-Chapter-2021-2022_EN-opt.pdf

olduğu haneler ve dul kadınlar arasında insani yardıma bağıllık giderek artıyordu²⁴. İki ülkede de rekor düzeyde seyreden enflasyon oranları ve ulaşım ve akaryakıt fiyatlarındaki artış yüzünden tüketici fiyat endeksi sepetinin maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Mevcut verimsiz kış mevsimi ve deprem nedeniyle yıkılan altyapılar ve bozulan sistemler düşünüldüğünde, şiddetli gıda kıtlığı riski de artmaktadır.

Depremden etkilenen bölgelerde yetersiz beslenme son derece yaygındır ve özellikle hamile ve emziren kadınlar, yaşlılar (>65) ve çocuklar olmak üzere en savunmasız bireyler için belirlenen stratejiler sekteye uğramıştır. Türkiye'nin güneydoğusunda dört çocuktan biri olması gerekenden daha zayıftır ve ilkokul düzeyindeki çocukların %87'si anemiden (kızları oğlanlardan daha çok etkilemektedir) mustarıptır. Bununla birlikte, çocuklarda bodurluk oranı %5,4'e yükselmiştir²⁵. Suriye'nin kuzeybatısında ise altı çocuktan biri bodurdur ve anemi oranı 6-56 aylık çocuklarda %46, doğurganlık çağındaki kadınlarda ise %54'tür²⁶. Yetersiz beslenmenin kısa vadeli etkisi, olumsuz ve tehlikeli başa çıkma stratejileri riskini (özellikle kadınlar ve kız çocukları için) ve gelişimsel etkiler ve ekonomik sıkıntılar da dâhil uzun vadeli etkileri artırmaktadır.

CİNSEL VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI

Depremi neden olduğu hasar, zaten kırılğan olan sağlık sistemi üzerindeki baskıyı derinleştirirken, temel sağlık hizmetlerine olan ihtiyacı da büyük ölçüde artırmıştır. Depremden önce, Suriye'nin kuzeybatısındaki 554 sağlık tesisinin yalnızca %58'i tam anlamıyla, %11'i kısmen işlevsel durumda olmakla birlikte, %30'unun işlevsiz olduğu düşünülmektedir²⁷. 2023 yılının şubat ayında, farklı kurum ve kuruluşlardan elde edilen veriler ışığında, Suriye'nin kuzeybatısında bulunan 57 hastane ve temel sağlık tesislerinin depremden ya zarar gördüğü ya da hizmetlerinin sekteye uğradığı tahmin edilmektedir²⁸. Söz konusu depremden, Suriye'de hükümetin kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan 3.7 milyon insan etkilenmiştir ve bunların 148.000'i hamile kadınlar ve kız çocukları olmak üzere yaklaşık 925.000'i kadınlar ve doğurganlık çağındaki genç kızlardan oluşmaktadır. Tahmini 37.000 kadın ve kız çocuğu önümüzdeki üç ay içerisinde doğum yapacak ve bunların 5.000'inden fazlası ise komplikasyonlar yüzünden acil obstetrik bakıma ihtiyaç duyacaktır²⁹. Ayrıca, toplumsal ciddiyete dayalı şiddete ilişkin ek riskler, tecavüze maruz kalanların klinik yönetimi ve kontraseptiflere erişim de dâhil olmak üzere kritik öneme sahip cinsel üreme sağlığı hizmetlerinin sağlanması ihtiyacını artırmaktadır.

KORUMAYA YÖNELİK SORUNLAR

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET – Aile içi şiddet, insan ticareti, cinsel şiddet ve cinsel sömürü, istismar ve taciz de dâhil toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, acil bir durumun ardından artış gösterir. Bununla birlikte zayıf, mevcut olmayan veya yetersiz bildirim mekanizmaları sosyal ve kültürel destek sistemlerinin yokluğuyla ve failerin cezasız kalmasıyla birleşince, bireylerin ihbarda bulunmamasıyla sonuçlanır. Bir doğal afetin ardından toplulukların temel altyapısı ve mevcut sistem istikrarsızlaştığından, iletişim kanalları ve toplum temelli sosyal güvenlik ağları, kadınlar ve kız çocukları için toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskini artıracak şekilde kesintiye uğrar. Türkiye'de³⁰ 2014 yılında yapılan son hükümet araştırması, yaklaşık dört kadından birinin partneri tarafından fiziksel veya

²⁴<https://careevaluations.org/evaluation/care-rapid-gender-analysis-north-west-syria-sacrificing-the-future-to-survive-the-present/>

²⁵ <https://www.turkishminute.com/2022/04/19/kish-children-suffer-from-malnutrition-amid-economic-crisis-says-expert/>

²⁶ https://careevaluations.org/wp-content/uploads/CARE-RGA-Northwest-Syria_FINAL_Aug22.pdf

²⁷ Tıbbi Kaynakların ve Sağlık Hizmetlerinin Kullanılabilirliğini İzleme Sistemi HeRAMS –Üçüncü Çeyrek, 2022 Raporu Türkiye Kuzeybatı Suriye Sağlık Analizi, Temmuz-Eylül 2022

²⁸ <https://reliefweb.int/report/turkiye/earthquake-turkiye-and-north-west-syria-flash-update-1-9-february-2023>

²⁹ <https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/UNFPA%20WoS%20Earthquake%20Situation%20Report%201.pdf>

³⁰ Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ulusal Araştırması 2014- <https://ghdx.healthdata.org/record/turkey-national-research-domestic-violence-against-women-2014>

cinsel istismara uğradığını göstermektedir³¹. Kadın hakları örgütlerinden ve diğer kaynaklardan elde edilen veriler, Türkiye ve Kuzeybatı Suriye’de her yıl binlerce kadın cinayetinin gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir³¹. 2022 HNO raporuna göre, Suriye’nin belirli bölgelerindeki hanelerin beşte birinde kadınlar ve kız çocukları kendilerini güvende hissetmezken, 2023 HNO raporu Suriye genelinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet seviyesini ‘endemik’ olarak tanımlamaktadır. Mahremiyet sağlamayan veya kilitlenebilir pencereleri ve kapısı olmayan barınaklar, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin³² artmasına³³ neden olmaktadır. Ancak bununla birlikte, hem Türkiye’de hem de kuzeybatı Suriye’de depremzedeler mevcut koruma ve yardım mekanizmalarına güvenmemekte ve yoğun ruh sağlığı ve psikolojik etkiler, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyimlerinin bildirilmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete başvuranların genelde cezasız kalması ve şiddete maruz kalanların ayrımcılığa uğraması, vakaların ilgili birimlere ihbar edilmemesine yol açmaktadır. Türkiye 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmiştir; oysa bu sözleşme, hayatta kalanların korunması ve desteklenmesi, risk azaltma tedbirleri ve failerin kovuşturulması için kapsamlı standartlar sağlamakta ve ayrıca, şiddet sonrası hayatta kalanların sığınma evleri ve tıbbi yardım gibi ihtiyaç duyduğu minimum destek hizmetlerinin sağlanması için devlete belirli yükümlülükler atfetmektedir. Sonuç olarak, her türden insani müdahalelerde yer alan aktörlerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti azaltmak ve önlemek için sistematik olarak belirli önlemler almaları ve aynı zamanda, bu müdahalelerin mümkün olan en kısa süre içerisinde gerçekleştiğinden emin olmaları kritik bir öneme sahiptir.

ÇOCUK KORUMA: Zararlı başa çıkma stratejileri, çocuklar için koruma risklerinin artmasına yol açabilir ve bu, özellikle sayıları giderek artan ailesinden ayrı düşmüş veya bir refakatçisi olmayan çocuklar için geçerlidir. Koruma ve güvenlik riskleri, çocuk yaşta zorla evlendirilmeyi, çocuk işçiliğini, insan ticaretini ve fiziksel, duygusal, cinsel ve ev içi şiddeti içerebilir. Bir felaket durumunda, aile sistemleri ve yapıları yeni koşullara uyum sağladıkça, kız ve oğlan çocuklarının toplumsal rolleri, sorumlulukları ve onlardan beklentiler değişebilir. Türkiye’de 18-45 yaş arası beş kadından biri daha çocukken evlenmiş (< 18) ve bu her üç kadından biri çocuk yaşta anne olmuştur. 18 yaşından önce evlenen kadınların yarısı ise fiziksel şiddete maruz kalmıştır³⁴. Suriye’de çocukların işçi olarak çalıştırıldığı, toplumun %84’ü tarafından rapor edilmiştir, çocuk yaşta evlilik (özellikle ergen genç kızlar için) toplulukların %71’inde geçerli olan bir sorundur ve toplulukların %36’sı ailelerin parçalanmasına ilişkin endişelerini dile getirmektedir. Engelli çocuklar başta olmak üzere çocukların çoğunun nüfus kâğıdının olmaması yaygın görülen bir sorundur ve bu durum, çocukların temel haklarına erişimin engellenmesi de dâhil pek çok güvenlik ve koruma riskine yol açmaktadır.

Sahada görev alan aktörler, hayatta olup olmadıkları bilinmeyen ebeveynlerinden ayrı düşmüş çocuklara ilişkin hızla rapor vermeye devam ediyorlar. Kayıp çocukların izini sürmenin ve aile üyeleriyle bir araya getirmenin zorluklarına yönelik UNICEF’in ve ulusal aktörlerin de dâhil olduğu tartışmalar sürmektedir. Sahada görev alan aktörlerin raporları ayrıca, çocuk dostu alanlarda travma veya psikososyal destek ve rekreasyonel faaliyetlere ilişkin acil durum müdahalelerine ivedi olarak ihtiyaç duyulduğunu da göstermektedir.

CİNSEL SÖMÜRÜ VE İSTİSMARIN ÖNLENMESİ (PSEA): Cinsel sömürü ve istismarı izleme ve raporlamaya yönelik hayatta kalan temelli yaklaşımlar, acil durum müdahale protokolleri ve mekanizmalarının merkezinde yer alır. Deprem müdahalesinde hareket alanının kısıtlanması, sosyal güvenlik ağlarının kesintiye uğraması ve güvenilir bildirim mekanizmalarına ilişkin bilgi eksikliği, yetişkin

³¹ https://www.unicef.org/mena/media/15726/file/hno_2022_final_version_210222.pdf.pdf

³² 2022 yılının kasım ayında UNFPA, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vaka yönetimi analiziyle ulaşılan 25 661 kişinin %99’unun kadın olduğunu bildirmiştir. https://arabstates.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/regional_situation_report_for_the_syria_crisis_-_november_2022_fa1.pdf

³³ https://www.unicef.org/mena/media/15726/file/hno_2022_final_version_210222.pdf.pdf

³⁴ <https://turkiye.unfpa.org/en/news/last-25-years-child-marriages-turkey>

ve çocuk depremzedelerin işlevsel durumdaki müdahale hizmetlerine erişmesini zorlaştırmaktadır. Bu mekanizmalara ve destek hizmetlerine erişimde öncesinde var olan sıkıntılar, insani acil durumlarında daha da artmaktadır çünkü depremden etkilenen insanlar, temel ihtiyaçlarını karşılama ve bazı durumlarda hayatta kalma noktasında yardım kuruluşlarına giderek daha fazla güvenmektedir. Bu da önemli bir güç dengesizliğine yol açmaktadır ve mal ve hizmetlere erişimi olanların (uluslararası kuruluşlar ve yerel yardım sağlayıcıları gibi), kadınlar ve kız çocukları başta olmak üzere savunmasız ve marjinalleştirilmiş (ötekileştirilmiş) insanları sömürmek için bu gücü kötüye kullanma riskleri mevcuttur. Cinsel sömürü ve istismar riskleri, yaygın cinsiyet normları ve tutumları, şiddetli yoksulluk ve ihtiyaç koşulları göz önünde bulundurulduğunda zaten hep vardır. Yardım sürecinde bunlara, var olan bu riskler göz önünde bulundurularak asgari seviyeye indirilmeleri için gerekli adımların atılmamasından ve ortaya çıkan yeni insani yardım aktörlerinden kaynaklanan riskler ve depremden etkilenen insanlar arasındaki anlayış, bilgi ve farkındalık eksikliğinden kaynaklanan riskler de eklenebilir.

KADIN KATILIMI & DEPREMDEN ETKİLENE NÜFUSA HESAP VEREBİLİRLİK: Deprem öncesinde yerel sivil toplum kuruluşları, ve özellikle kadın grupları (resmi ve gönüllü), zaten etki ve katılım alanlarını genişletmek için yerel koordinasyon mekanizmaları kurmuşlardı. Kadın gruplarının bölge genelinde farklı konulara ilişkin geniş kapsamlı deneyimleri ve bilgi birikimleri olmasına rağmen, bu yerel grupların insani yardım mekanizmalarıyla anlamlı entegrasyonları, kamu yetkili makamları veya uluslararası insani yardım kuruluşları tarafından yönetilen ulusal ve bölgesel koordinasyon mekanizmalarının tahakkümü yüzünden zor olmuştur.

İnsani yardım aktörleri, yardımların ulaştırılmasında kadın gruplarından ve gönüllülerden (özellikle bilginin yaygınlaştırılması ve toplum temelli koruma faaliyetleri bakımından) destek beklerken, iyileşme ve toparlanma sürecinde müdahalelerin planlanmasında veya karar alma süreçlerinde nadiren amacına uygun istişare görüşmeleri yapılmıştır. Afet müdahalesine ilişkin geçmiş deneyimler, yerel aktörlerin insani yardım müdahalelerini daha doğru bir şekilde planlayabilmeleri için ötekileştirilmiş gruplardan yardım olarak daha kapsayıcı ve güvenli alanların yaratılmasının önemini yansıtmaktadır.

İnsani Yardım Kuruluşları, Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları ve AFAD için Öneriler

Koruma:

- **Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet** – Her müdahale alanında, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemeye yönelik haritalandırma çalışmalarını yürütmek için genellikle önleme ve müdahale çabalarına öncülük eden kadın hakları örgütleri ve kadınların liderliğindeki kuruluşlar da dâhil ilgili yerel ve ulusal aktörlerle iş birliği yapılmalıdır. Bu tür haritalandırmalar aynı zamanda sunulan hizmetlerdeki eksikliklerin (boşluk analizi) ve yönlendirme mekanizmalarının geliştirilmesini de içermelidir. Her türden aktör, farklı grupların tercih ettiği ve güvendiği iletişim dillerini, yöntemlerini ve kanallarını göz önünde bulundurarak ilgili topluluklarla iletişim kurmalı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemeye yönelik müdahale hizmetleri ve bildirim kanalları hakkında bilgilerin yayılmasını sağlamalıdır. Depremden etkilenen topluluklarla doğrudan temas halindeki toplumsal cinsiyete dayalı şiddet alanında uzman olmayan tüm insani yardım aktörleri, söz konusu hayatta kalan kişileri desteklemek için eğitilmelidir. İlgili kurum ve kuruluşlar, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskini azaltmaya yönelik değerlendirme çalışmaları gerçekleştirmeli ve risk azaltma önlemlerinin müdahale planlarına dâhil edilmesini sağlamalıdır. Deprem sonrası insan ticaretinin mahiyeti ve kapsamı ve ayrıca, erkeklerin ve oğlan çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahale çalışmalarına dâhil edilmesi konusunda daha fazla analiz yapılmalıdır.
- **Çocuk Koruma:** Her müdahale alanında, sunulan hizmetlerdeki eksikliklerin ve yönlendirme mekanizmalarının geliştirilmesi de dâhil çocuk koruma hizmetlerini haritalandırma çalışmalarını

yürütmek için ilgili yerel ve ulusal aktörlerle iş birliği yapılmalıdır. İlgili gruplarla her iletişim kurulduğunda, mevcut çocuk koruma hizmetleri ve bildirim kanalları hakkında bilgi verilmelidir. Bu bağlamda, Çocuk Koruma Çalışma Grubu ve Koruma Çalışma Grubu, koruma faaliyetlerinde rol alıp almaması fark etmeksizin tüm aktörler için Kobo üzerinden refakatçisi olmayan ve ailelerinden ayrı düşmüş çocukları raporlama/takip etme aracı paylaşmıştır. Çocuk koruma faaliyetleri gerçekleştirmeyen aktörler, aile takibi ve aile birleşimiyle ilgili olanlar da dâhil çocuk koruma yönlendirme mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Farklı çocuk gruplarıyla iletişim kurmak için farklı dillerin ve yöntemlerin (resimsel ve öyküleyici) gerekebileceği ve her birinin ihtiyaçlarının ve tercih ettiği iletişim kanallarının farklı olabileceği unutulmamalıdır.

- **Cinsel Sömürünün, İstismarın ve Tacizin Önlenmesi:** Her müdahale alanında, cinsel sömürü, istismar ve taciz ve ayrıca koruma riskleri değerlendirilmeli ve bunlar program planlamasına dâhil edilmelidir. Tüm koruma konularında olduğu gibi, raporlama kanallarına ilişkin bilgiyi kendi program ve aktiviteleriniz çerçevesinde yaygınlaştırmalı ve tüm aktörlerin ilgili hizmetler ve/veya yönlendirme mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olduğundan emin olunmalıdır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi, Katılım ve Programlama

- En savunmasız durumda olanların içinde buldukları durum ve özel ihtiyaçları, öncelikleri ve kapasiteleri zaman içinde değişeceğinden, gerçek zamanlı veriler elde etmek için asgari olarak cinsiyet, yaş ve engellilik durumuna göre ayrılmış verileri içeren **yinelemeli Acil Toplumsal Cinsiyet Analizleri** (RGA) yapılmalıdır. Mümkünse, savunmasız ve marjinal gruplara ilişkin bilgi eksikliğini gidermek ve insani yardım çalışmalarının planlanması ve uygulanması için gerekli bilgileri sağlamak için birincil verileri toplamaya, analiz etmeye ve kullanmaya çalışılmalıdır.
- Ekiplerin toplumsal cinsiyet açısından dengeli bir yapıya sahip olmasını sağlamak, bölgede insanların savunmasızlık ve dayanıklılık durumlarını etkileyen faktörleri anlamak ve insani yardım programlarının ve faaliyetlerinin istenmeyen (olumsuz) sonuçlarını gözlemlemek için **yereldeki toplumsal cinsiyet uzmanlarını görevlendirmeli** veya onlara danışılmalıdır.
- Kadınlar tarafından yönetilen veya kadın hakları üzerine çalışanlar da dâhil kadın örgütlerine ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemek için erkekler ve oğlan çocukları ile toplumsal cinsiyet programları yürüten kuruluşlara mümkün olduğunca doğrudan, önemli ve nitelikli miktarda, esnek **finansman sağlanmalıdır**. Finansman, kuruluşların mümkün olduğunca hızlı bir şekilde müdahalede bulunabilmeleri için doğrudan ve dolaylı maliyetlerini karşılamalıdır.
- Farklı gruplardan yerel halk liderlerini ve özellikle kadın örgütlerini insani müdahale ve kurtarma planının istişare, tasarım, karar alma ve fonlama aşamalarına dâhil ederek **katılımı ve liderliği gerçeğe dönüştürülmelidir**. Toplulukların ve topluluk liderlerinin tercih ettiği iletişim kanallarının haritası çıkarılmalı ve önem arz eden tartışmaların ve belgelerin tercüme edilmesi sağlanmalıdır.
- Türkiye Cumhuriyeti İl Göç İdaresi Müdürlüğü başta olmak üzere, toplumsal cinsiyet, sosyal koruma ve kadınların ve kız çocuklarının korunması ve katılımı da dâhil mülteci koruma vakalarından sorumlu **ulusal makamlarla iş birliği yapılmalı ve koordineli çalışılmalıdır**.
- **Depremden etkilenen insanlara hesap verebilirlik** kadınları, kız çocuklarını ve farklı grupların temsilcilerini içermelidir: Toplum düzeyinde acil durum müdahalesini iyileştirmek ve şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırmak için krizden farklı şekillerde etkilenen insanlarla, özellikle kadınlar ve ergenlik çağındaki genç kızlarla geri bildirim mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Sınırın her iki tarafındaki yerel liderleri, özellikle kadın, engelli örgütlerini ve diğer marjinal grupları temsil eden kuruluşları harekete geçirerek ve/veya koordine ederek **önleme-hazırlık-müdahale-kurtarma süreci arasında köprü kurulmalıdır**; yardım çalışmalarının toplumun ihtiyaçlarını karşılamasını ve aynı zamanda insanların zorlukları yenme gücüne sahip olmasını sağlamak için planlama ve yeniden inşa aşamasında istişare ve katılım oturumlarına onlar da dahil edilmelidir.

Güvenli ve temiz geçici barınaklar için asgari standartların sağlanması

- Özellikle kadınlar, kız çocukları, hamile ve emziren kadınlara mahremiyet alanları yaratmak için toplu merkezleri bölümlere ayrılmalı ve toplumsal cinsiyete uygun bölmelerin oluşturulması sağlanmalıdır.
- Toplu merkezlerin fiziksel yaralanmaları ve engeli olan kişiler için erişilebilir olduğundan emin olunmalıdır.
- Tüm geçici ve toplu barınaklarda toplumsal cinsiyete duyarlı yıkanma (WASH) tesis ve hizmetlere erişim sağlamak için ilgili sektörlerle koordineli olarak çalışılmalıdır.
- Geçici barınaklarda kalanlar için içinde termal battaniyelerin, her yaştan ve cinsiyetten insanı sıcak tutacak kıyafetlerin, çorapların, şapkaların, eldivenlerin ve su geçirmez malzemelerin olduğu kış şartlarına hazırlık kiti temin edilmelidir. Mutfak eşyaları, soba (ısınmak ve yemek pişirmek için) ve katı yakıt ile yatak, plastik örtü (barınakların geçici onarımları için) ve çadırları kış şartlarına uyumlu hale getirmek için çadır tabanında kullanılacak yalıtım malzemeleri gibi ek temel malzemeler de gerekli olabilir.

Hastalıkların önlenmesi için su, sanitasyon ve hijyen sağlama çalışmaları

- Bebekler için kültürel olarak uygun temizlik kitlerinin ve kadınlar, kız çocukları ve yaşlılar için sırasıyla menstrüal hijyen malzemeleri ve idrar pedleri de dahil haysiyet/hijyen kitlerinin tedarik edilmesine öncelik verilmelidir; buna tek kullanımlık bebek bezlerinin, menstrüal hijyen malzemelerinin ve idrar pedlerinin güvenli bir şekilde atılması da dahildir.
- Acil durum merkezlerindeki ortak tuvaletlerin/yıkanma tesislerinin, ışıkların, kilitlerin ve engelli bireyler için konaklama alanlarının uygun şekilde sağlandığından ve erişilebilir olduğundan emin olunmalıdır.
- Suyun arıtılması, menstrüal hijyen, hamile ve emziren kadınlar için hijyen uygulamaları vb. gibi kamu sağlığının geliştirilmesine yönelik girişimler başlatılmalıdır.
- Tercih edilen farklı ve güvenilir kanalları ve yöntemleri kullanarak kapsayıcı olan atık yönetimi, kolera önleme tedbirleri vb. gibi konulara ilişkin topluluk katılım ve risk iletişimi çalışmaları yürütülmelidir.

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakları

- Kriz ortamlarında cinsel ve üreme sağlığı için Asgari Başlangıç Hizmet Paketi sayesinde hayat kurtaran cinsel ve üreme sağlığı hizmetlerine ve diğer temel sağlık hizmetlerine erişim sağlanabildiğinden emin olunmalıdır.
- Özellikle hijyen uygulaması topluluk eğitmenleri/kolaylaştırıcıları ve profesyonel doğum görevlileri olarak hizmet vermek için ön saflarda yer alan kadın sağlık çalışanlarının sayısı artırılmalı ve ayrıca perinatal değerlendirmeler, doğum sonrası destek ve emzirme danışmanlığı sağlayacak donanımlar edinilmelidir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı gıda yardımı

- Besin takviyelerinin yaşlıların, çocukların, hamile ve emziren kadınların, engellilerin ve sağlık sorunları olanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ve yeterli olduğundan emin olunmalıdır.
- Okullar açıldığında, okul öğle yemeği tedarik programı yeniden başlatılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Önceden var olan yüksek düzeydeki hane halkı gıda güvencesizliği göz önüne alındığında, en savunmasız grupların büyük çoğunluğunun acil gıda ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanan kısa vadeli müdahaleler için harcanan nakit ve gıda yardımı esnek program yaklaşımı benimsenmelidir. Ayrıca, tarım sektörü başta olmak üzere depremden etkilenen nüfusa bir geçim

kaynağı sağlamayı amaçlayan daha hedefe yönelik ve daha uzun vadeli, toplumsal cinsiyet temelli dönüştürücü program benimsenmelidir.

- İnsani yardım çalışmalarının bir parçası olarak, özellikle para transferi ve kuponlar yoluyla nakit yardımı yaparak, nakit ve kupon yardımı yöntemleri uygulanmaya çalışılmalıdır.